

TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT MOLİYAVIY KO'MAGINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Ergashev Otamurod Tashtemirovich

TDIU., mustaqil izlanuvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22668989>

Qabul qilindi: 1-sentabr 2026-yil • Ma'qullandi: 8-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 9-sentabr 2026-yil

Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida tadbirkorlikni rivojlantirish milliy iqtisodiy o'sishning muhim endogen omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Tadbirkorlik subyektlari ishlab chiqarish va xizmatlar hajmini kengaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, innovatsion faoliyatni jadallashtirish, raqobat muhitini kuchaytirish hamda hududlarning iqtisodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishda muhim institutsional funktsiyani bajaradi. Shu bilan birga, tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishi bozor mexanizmlarining o'zi bilan to'liq ta'minlanmaydigan moliyaviy va institutsional shart-sharoitlarni talab etadi. Xususan, yangi tashkil etilgan korxonalarning yuqori risk darajasi, axborot assimetriyasi, garov ta'minotining yetishmasligi va moliyaviy resurslar qiymatining yuqoriligi xususiy sektorning investitsion faolligini cheklovchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur sharoitda davlatning moliyaviy ko'magi tadbirkorlik ekotizimini rivojlantirishning muhim instrumentiga aylanadi. Davlat tomonidan imtiyozli kreditlar ajratish, kredit foizlarini subsidiyalash, kredit kafolatlarini taqdim etish, grantlar va davlat dasturlari orqali moliyalashtirish tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Biroq davlat moliyaviy ko'magining iqtisodiy samaradorligi faqat ajratilgan mablag'lar hajmi bilan emas, balki ushbu mablag'larning qo'shimcha investitsiyalarni jalb etishi, ishlab chiqarish va mehnat unumdorligini oshirishi, yangi ish o'rinlari yaratishi hamda soliq bazasini kengaytirishi kabi natijalar bilan baholanishi lozim.

Davlat moliyaviy ko'magining samaradorligini oshirishda resurslarni manzilli taqsimlash va natijadorlikka asoslangan yondashuv alohida ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy ko'makning barcha tadbirkorlik subyektlariga bir xil mezonlar asosida taqdim etilishi o'rniga, bozor nomukammalliklari mavjud bo'lgan segmentlarga ustuvorlik berilishi maqsadga muvofiq. Jumladan, innovatsion loyihalar, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish, yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan faoliyat turlari va bandlikni oshiruvchi loyihalarni qo'llab-quvvatlash davlat mablag'larining multiplikativ samarasini kuchaytirishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, davlat ko'magini tanlash va baholashning aniq mezonlarini shakllantirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

O'zbekistonda tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kengayib borishi ushbu tizimning institutsional samaradorligini muntazam ravishda baholash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, tijorat banklari kredit risklarini kamaytirish, raqamli monitoringni joriy etish va moliyaviy ko'makning yakuniy iqtisodiy natijalarini baholash mazkur yo'nalishdagi ustuvor vazifalardan hisoblanadi. Demak, davlat moliyaviy ko'magini takomillashtirishning asosiy maqsadi tadbirkorlarga doimiy subsidiyaviy bog'liqlik yaratish emas, balki ularning mustaqil moliyaviy barqarorligini shakllantirish va xususiy kapitalni iqtisodiyotga faol jalb etishdan iborat bo'lishi kerak.

Tadqiqot natijalari davlat moliyaviy ko'magining tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati yuqori ekanligini ko'rsatadi. Davlat tomonidan taqdim etiladigan imtiyozli kreditlar, foiz subsidiyalari, kredit kafolatlari va boshqa moliyaviy instrumentlar moliyaviy cheklovlarga

duch kelayotgan tadbirkorlik subyektlarining investitsion imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq mazkur mexanizmlarning samaradorligini oshirish uchun moliyaviy ko'makni faqat mablag' ajratish jarayoni sifatida emas, balki aniq iqtisodiy natijalarni shakllantiruvchi institutsional mexanizm sifatida ko'rib chiqish zarur.

Davlat moliyaviy ko'maging natijadorligini ta'minlashda manzillilik, qo'shimchalilik va natijaga yo'naltirilganlik tamoyillari ustuvor bo'lishi lozim. Davlat resurslari xususiy moliyalashtirishni siqib chiqarmasdan, aksincha, uni rag'batlantirishi kerak. Xususan, davlat kafolatlari va subsidiyalaridan foydalanish orqali tijorat banklari hamda xususiy investorlarning tadbirkorlik loyihalariga kapital kiritishdagi risklarini kamaytirish davlat-xususiy moliyalashtirishning samarali modelini shakllantirish imkonini beradi.

Shuningdek, moliyaviy ko'mak dasturlarining samaradorligini baholashda kredit yoki subsidiya olgan subyektlar soni emas, balki ularning faoliyati natijasida yaratilgan yangi ish o'rinlari, qo'shimcha investitsiyalar, ishlab chiqarish hajmi, eksport tushumlari, mehnat unumdorligi va soliq tushumlari kabi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday natijaviy indikatorlar davlat mablag'laridan foydalanishning real iqtisodiy samarasini aniqlash imkonini beradi.

Davlat moliyaviy ko'magini takomillashtirishda raqamlashtirish ham strategik ahamiyatga ega. Elektron ariza berish, avtomatlashtirilgan skoring, loyiha monitoringi va moliyaviy natijalarni raqamli kuzatish tizimlari resurslarni taqsimlashning shaffofligini oshiradi hamda ma'muriy xarajatlarni kamaytiradi. Shu bilan birga, moliyaviy ko'makdan foydalanish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan subyektivlik va manfaatlar to'qnashuvi xavfini pasaytiradi.

Umuman olganda, davlat moliyaviy ko'maging samaradorligini oshirishning strategik yo'nalishi tadbirkorlik subyektlarini davlat mablag'lariga doimiy tayanadigan modeldan bozor tamoyillari asosida mustaqil faoliyat yuritadigan modelga bosqichma-bosqich o'tkazishdan iborat. Buning uchun davlat moliyaviy instrumentlari xususiy kapitalni jalb qilish, kredit bozoridagi axborot assimetriyasini kamaytirish va yuqori ijtimoiy-iqtisodiy samara beradigan loyihalarning moliyalashtirilishini rag'batlantirishga yo'naltirilishi lozim. Mazkur yondashuv tadbirkorlikning barqaror rivojlanishini ta'minlash bilan birga, davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat moliyaviy ko'maging samaradorligini oshirish uchun davlat mablag'larini natijadorlik asosida taqsimlash, imtiyozli kredit va subsidiyalarni iqtisodiy samarador loyihalarga yo'naltirish, kredit kafolatlari mexanizmini kengaytirish hamda xususiy kapitalni jalb etishni rag'batlantirish tavsiya etiladi. Shuningdek, moliyaviy ko'mak dasturlarini raqamlashtirish, ularning natijalarini muntazam monitoring qilish va yangi ish o'rinlari, investitsiya, eksport hamda qo'shilgan qiymat kabi ko'rsatkichlar asosida baholash maqsadga muvofiq.